

קונטרס
זכור
לאברהם

שו"ת קצרות
בהלכות לשון הרע

מאת יהודה יהושע
בן לאאמו"ר ר' בנימין שליט"א גרינוואלד
יוצא לאור כ"ט כסליו ה'תשפ"ו

ניתן להשיג הספר אצל המחבר

53 Kingsfield Drive
Lakewood NJ 08701

Text 347.352.9781

הערות והארות יתקבלו ברצון
אצל כתובת וטעקסט הנ"ל

© 2025

עימוד ועיצוב:

מכון
תפארת

Machon Tiferes a division of BP Print Group
machon@bpprintgroup.com • 732.475.0101
315 4th Street, Lakewood, NJ 08701

לזכרון בספר

ולמזכרת נצח נשמת

מוה"ר אברהם נחמן בן ר' זאב ע"ה

מוקיד רבנן ורחים רבנן ודחיל רבנן

ואיהו גופיה הוה צורבא מרבנן

יום ולילה אהב ורדף צדקה וחסד

ומעשים טובים בכל כחותיו

שמר פיו ולשונו באופן מופלא

והיה עניו וצנוע

ומוכתר בכל מדות תרומיות

זכות לימוד התורה מספר זה

תהא לעילוי נשמתו

וידיא מליץ יושד בעד כל עמינו בית ישראל

תוכן ענינים

- ז..... בענין מי שנשאל אודות דירה לשכירות
- ח..... בענין לשבח מישהו ברבים בדרשה כגון באירוע שמחה
- ח..... בענין מי שנשאל אודות קבלן
- ט..... בענין בקשת מחילה ממי שדיבר עליו לשון הרע
- יא..... בענין לספר לאחר דברים המובאים בעיתון
- יג..... בענין סיפור לשון הרע על רשעים
- יד..... בענין לחרף את מי שחירפו
- טו..... בענין מחילה למי שהוציא עליו שם רע
- טז..... בענין לשון הרע לתועלת והוי תועלת רחוקה
- יז..... בענין להגיד לבעל דין שבית דין טעו בדינו
- יח..... בענין אם מותר למחנך או רופא לגלות סודות שנמסרו להם
- יח..... בענין להגיד שחנות אחרת היא יותר זול
- יט..... בענין סיפור להורים אודות פשיעת השמרטף
- בענין התנצלות עצמו בפני מי שחושדו
- יט..... על ידי גילוי שם החוטא האמיתי
- כ..... בענין להגיד לחבירו שטעה המורה הוראה שלו
- כא..... בענין סיפור לשון הרע על עכו"ם
- כא..... בענין הגדת לשון הרע על עכו"ם לעכו"ם
- כב..... בענין לספר אודות קטן שהזיק
- כב..... בענין לחשוש מיבעיא לענין מנהל של חדר
- כג..... בענין האיסור של דליטוריא
- כג..... בענין אופן המותר לעורר הציבור לתקן עצמם

בענין הסתלקות עצמו מאיסור שמיעת לשון הרע
כשמוצא עצמו תוך חבורה של מספרים.....כד
בענין סיפור לשון הרע לצורך הפגת דאגתו.....כה
בענין אשה לספר לבעלה לצורך הפגת דאגת ליבה.....כו
בענין הפגת דאגת ליבו לענין טיפול Therapist.....כז
בענין סיפור לשון הרע על עצמו.....כח
בענין כתיבת Online Reviews.....כט
בענין לחקות תנועותיו או קולו של אדם.....ל
בענין מי שהתיר לך לספר עליו לשון הרע.....ל
בענין אם מותר למנהלת להגיד שהמשודכת נתארסה כבר.....לא
בענין להשיב סיבת סירוב על שידוך לשדכן.....לא
בענין גילוי סוד לשואל לצורך שידוכין.....לב
בענין להגיד שמישהו הוא נכד של גר או גיורת.....לג
בענין הגדת חסרונות לא עצומים לענין שידוכים.....לג
בענין הכנה איך לענות לשואלים על עניני שידוכים.....לד
בענין עיצות מה להשיב לשואל בענין שידוכים.....לד
בענין להגיד שהמשודכת היא בת גרים.....לה
בענין לספר שהמשודכת היא בעלת תשובה.....לו
בענין גילוי חסרונות לא עצומים לצורך שידוכים.....לו

מילואים

בענין תשובה על חטאים שבין אדם לחבירו.....לח

כל יהודי שלא למד את החפץ חיים, לכל הפחות מאה פעמים עד שידע אותו על בוריו, שלפני כל דיבור יוכל לדעת האם מותר לומר את זה אם לא, - עליו לבא לשאול שאלה לפני שמוציא דיבור שיש בו חשש. .... תמה אני מפני מה לא יבואו לשאול האם מותר לספר דבר פלוני או אסור, ואני אכתוב לו תשובה עם מקורות מהפוסקים עד שידע האם מותר הדבר אם לא.

האדמו"ר דצאנז-קלויזנבורג, ומח"ס "דברי יציב" (נדפס בקובץ מרפא לשון ח"ח)

בענין מי שנשאל אודות דירה לשכירות

שאלה: העומד לצאת מדירה שכורה, ויש אחר שמתעניין לשכור הדירה אחריו ושואל ממנו על מהות הדירה, איזה חסרונות של הדירה עליו להגיד ואיזה חסרונות אסור לו להגיד?

תשובה: כל חסרון גדול בדירה שהמשכיר היה מחוייב להודיע לשוכר מעצמו משום איסור אונאה יש עליו להגיד, ואין בו כלל משום איסור לשון הרע. למשל, אם יש בדירה עיפוש (mold) חשוב, או leak אפילו היא באה רק מזמן לזמן, או bugs יותר מן הרגיל באופן שמפריע מאוד לרוב אנשים, צריך להודיע גם כשאינו שואל ממנו.

מאידך, חסרונות שאינם גדולים כל כך, או שאינם מפריעים לרוב אנשים, למשל, שיכולים לשמוע רעש [לא רציני] מן הרחוב או מן השכנים, אסור להודיע לו, אם לא ששואל ממנו בפירוש אודות חסרון זה.

ודברים הנ"ל שהתרנו שייכים אפילו הדירה כפי מה שנשכרת, שוה מעותיה שמבקש הבעל הדירה, שהרי מכל מקום השוכר יצטרך להתמודד עם חסרונות הגדולות, ויכול להיות שאינו יודע מזה ולכן חייב להודיעו.

עוד יש לציין, שאם השואל הוא קרובו, או חבר המקושר לו מאוד, ואם ימנע מלהגיד לו אפילו חסרונות אמצעיות יתרעם עליו אחרי כן כשיוודע שיש בדירה חסרונות אלו, מותר לו להגיד לו, שהרי אז הוא בכלל שאלתו להגיד לו אפילו חסרונות כאלו.

גם יש לציין, שבכל האופנים, יש לו להתחיל ולהגיד כל המעלות שיש בדירה הזו, דאולי המעלות יהיו חשובים בעיני השואל יותר מן החסרונות, אם לא שדירה כזה אינו רצוי לרוב רובם של הציבור על אף שיש לו המעלות הנ"ל.

[על פי ספר ממונם של ישראל חלק ב']

בענין לשבח מישהו ברבים בדרשה כגון באירוע שמחה

שאלה: האם יש היתר לשבח ברבים בדרשות של מגביות (DINNERS) או בשמחות, כגון בסעודות שבע ברכות, שמשבחים אותו ברבים, וגם לפעמים מרבים לספר בשבח, ולכאן' למה אינו אסור משום אבק לה"ר?

תשובה: ה' נראה לכאן' לומר, שיש היתר על פי מש"כ שו"ת חת"ס (ח"ו סי' נ"ט) שאם משבח צדיק אין צריך לחוש שמתוך כך יבואו לדבר בגנותו, דכיון שיש מצוה לשבח צדיק, אמר' שומר מצוה לא ידע דבר רע, ולפי זה יתכן דה"ה בציורים כאלו שיש בזה מצוה נמי אין צריך לחשוש שיבא עי"ז לידי לה"ר. אבל לענ"ד קשה לסמוך על טעם זה, שהרי בדברי רבינו יונה (שע"ת שער ג', אות רכ"ו) מבואר שאפי' כשמשבח צדיק שהוא מן המדות הנאות לספר בשבח, מ"מ צריך ליזהר שלא לספר שבחו ברבים או להרבות בשבח. ובס' אמרי יצחק (עמ' תקמ"ד) כתב די"ל דהואיל וכל הנאספים שם באו לכבודו של החתן, הרי שכולם באו אדעתא לשמוח עמו ולשבחו, ולכן אין לחוש שיבואו מזה לגנותו.

בענין מי שנשאל אודות קבלן

שאלה: מי ששכר קבלן לשפר הבית שלו, והקבלן עבד כפועל גרוע, ועכשיו מגיע לו אחר ורוצה לשכרו לעצמו, מה מותר לו להגיד?

תשובה: קודם כל, חשוב לעצמך האם היו לו מעלות, שברוב המקרים אע"פ שלא היתה עבודתו לפי רצונך, מכל מקום היו לו מעלות חשובות, ואולי כדאי לחבירך לשוכרו, ואולי ישכור אותו עם תנאים מסויימים ואז לא יארע לו תקלה, או יתכן שלפי צורך שלו כדאי הוא לו, או דילמא, בכלל אין לו קפידות שהיית מקפיד בהם. גם בלא זה, אף שיש לך רשות להודיעו

לתועלת שייתכן שבשבילו לא כדאי לשוכרו, מכל מקום אין לך רשות לגרום שיסתכל עליו כאיש גרוע יותר מן הנצרך לפי הענין. ומכל הלין טעמי, קודם כל צריכים לתארו כאדם חשוב [לפי חשיבותו] ורק אחרי זה להגיע לחסרונות הנצרכים לו.

והנה, כדאי מאוד לשאול השואל בשביל מה הוא רוצה להשכירו, ולראות אם החסרונות שראית שייכים לו, וגם לשואלו מה הם הספיקות אודות הקבלן שרוצה לברר, אשר לפיהן ישיב לשאלתו.

ומאוד חשוב להתבונן אם החסרונות שראית יהיו שייכים לכל שאר מקרים, או רק היה מקרה כאשר עבד אצלך או לפי תוכנית העבודה שהיה אצלך. גם להתבונן, האם היה שאר סיבה שגרם שיארע דוקא אצלך מה שאירע, שלפעמים מה שקרה היה רק לפי המזל אצלך ולא יהיה שייך אצל חבירך שרוצה להשכירו.

גם צריך לזהר שלא יגרום לקבלן הפסד יותר מן הראוי לו. למשל, אף אם ברור לך שהקבלן אינו מאומן לעשות מלאכות שהוא עוסק בו, ומגזים בכמה ענינים, אבל אסור לפרסם, למשל, שהוא איש גנב או שקרן, שהרי דברים כאלו יגרמו ששום אדם לא ירצה לשוכרו אפילו לדברים שהוא כן ביכלתו לעשותם, ואלי לא ימצא אפילו במה להתפרנס מחמת שמועות כוזבות שיוצאות עליו.

ועוד צריך לשקול אם החסרונות הם objective or subjective

בענין בקשת מחילה ממי שדיבר עליו לשון הרע

שאלה: סיפרתי לשון הרע או רכילות על חבירי, ועכשיו מתקרב יום הכיפורים האם אני חייב לבקש ממנו מחילה, ואם כן, האם יש לי להגיד לו מה שסיפרתי עליו?

תשובה: הנה לפי המציאות על פי רוב אין ללכת ולבקש מחילה מן המדובר. והביאור בזה, דהנה כתב הח"ח שאם עבר וסיפר לה"ר, חייב לתקן מעשיו ולעשות תשובה, ודרך תשובתו תלוי בזה, שאם דיבוריו גרם היזיק או שום צער או בזיון לחבירו, ע"י שהשומעים קיבלו דבריו, אז צריך לתקן את אשר עיות, שאם היזיק את חבירו בממונות, חייב להחזיר לו הממון,

לצאת בו ידי שמים וככל מזיק את חבריו בגרמא, ואם אמר דברי גנאי, יש להוציא את הדברים מלב השומעים, ואם אינו מצליח לעשות כנ"ל, אז מחוייב לבקש מחילה מהנפגע, דאל"כ א"א להתכפר, שהרי הוא מהעוונות שבין אדם לחבריו שאינו מתכפר עד שמרצה את חבריו, ואחרי כן חייב לעשות תשובה על העבירה שבין אדם למקום, וכדלהלן.

ועיין ספר מכתבי ח"ח (מאת ר' ארי' לייב הכהן) שכתב ששמע מפיו של הח"ח שבעת שהביא את הספר חפץ חיים לפני גאון ישראל וקדושו מרן ר"י סלנטר זצוק"ל וקבל ממנו את הספר לעיין בו, אמר לו ר' ישראל שיש לו קושי' עצומה על דין אחד בספרו (הלכות איסורי לשה"ר כלל ד' סעיף י"ב), מש"כ שאפילו אם חבריו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו, ולבקש ממנו מחילה ע"ז, והקשה, הלא חבריו לא ידע עד הנה מאומה, וכאשר יספר לו יגרום לו צער, ומה חבריו אשם אם הוא חפץ לעשות תשובה, לגרום צער לחברו, וענה אותו החפץ חיים הלא דין זה לקחתי משערי תשובה לר"י, עיי"ש. הרי שר' ישראל זצ"ל הי' לו קושי' על הדין שצריך לפרט מה שדיבר על חבריו, והח"ח השיב שאפי' נימא שקשה להבין הדין, מ"מ רבינו יונה סובר כן.

ועיין ס' אמרי שיח (עמ' רנ"ו) שביאר בשם הגאון ר' י. הוטנר זצ"ל (פחד יצחק, יו"כ, ב' י"ח) דאין הביאור שלדעת ר' ישראל, הוא צריך מחילה ואין לו תקנה, אלא, אדרבה מכיון שרצונו לשוב והוא אנוס מלבקש מחילה, זהו תיקון המעוות.

ושמעתי שלענין הלכה, הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל אמר, שהגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל הי' בגדר "תנא הוא ופליג" כלפי הראשונים לענייני מוסר, ולכן הילכתא כר' ישראל, אע"פ שמקור הח"ח הוא מרבינו יונה. וכן הכריע ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה, תשרי, פ"ג דבר הלכה אות ו') להלכה, וכן הגאון ר' י. ש. אלישיב זצ"ל (שו"ת וישמע משה ח"א עמ' קצ"ו). אמנם מובא שהגאון ר' דוד פיינשטיין זצ"ל (שו"ת ודברת במ ח"א סי' קס"ג) נטה לומר שהעיקר להלכה כהח"ח, אלא שהכריע שתלוי אם עשה עולה קטנה או גדולה ע"י סיפורו, שבעולה קטנה מספיק לבקש מחילה באופן כללי, כיון שיש אומדנא שמוחל בכך, ולכן אין לפרט מה שעשה, משא"כ בעולה גדולה שאין מספיק בזה.

ובס' אמרי יצחק (עמ' רנ"ו) כתב שנראה לכאוו', דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, והיינו, שכאשר תדייק בדברי רבינו יונה [וכן היא לכאוו' דעת הח"ח] תמצא דמיירי בגוונא שהנפגע כבר הכיר שמישהו סיפר עליו ונצטער ממנו, ורק שאינו מכיר מי הכהו, ובכה"ג ודאי מסתבר שגם ר' ישראל יסכים שבכה"ג כדאי להודיע להנפגע כי הוא הוא המכה, ולפייסו ולבקש מחילתו, שהרי בכה"ג רק ימעט את צערו ולא להיפיק. משא"כ ר' ישראל מיירי בגוונא שהנפגע אינו יודע כלל שהוא ניזוק בגופו, ואינו יודע כלל שאחרים מסתכלים עליו לגנאי מחמת שקיבלו הלשה"ר עליו, ובזה ע"י הודעתו להנפגע, הרי הוא מצערו והוי אונאת דברים. וכן ביאר הגאון ר' בנימין זילבר (ס' דרך תשובה עמ' קמ"ז). וכן מצאתי בס' לבבו נאמן (הע' קל"ז) ששמע מאת הגר"ח קניבסקי זצ"ל לבאר כן דברי הח"ח.

ותמצית היוצא למעשה מכל הנ"ל, הוא, שבכל אופנים שהי' דברי חירופין וגידופין אשר לא שמען המדובר, והמדובר אינו מכיר כלל שמישהו אמר כן עליו, אסור לו להגיד להמדובר מה שדיבר עליו, דאולי יכנס בגדר של אונאת דברים להגיד לו, ואפילו לבקש מחילה סתם ממנו בלא לפרט, לא כדאי, אם לא שידע מראש שלא יגרם למדובר כאב לב על ידי שלבסוף יגיד לו, או שלבסוף לא יגיד לו אחרי הפצרתו להגיד. ועל כן, על פי רוב, באופנים כאלו השתיקה טוב יותר, ויעשה שאר החלקים של תשובה.

אבל אם המדובר כבר מכיר שמישהו אמר כן עליו, אזי חייב להגיד לו, שאתה היית המספר את הדברים האלו, [אם לא שמכיר שגם זה יפריע לו] ולהכניע לו, ויפייסנו וידבר לו על לבו, ויבקש מחילה ממנו, ואחרי כן לשוב תשובה שלימה ככל סדר תשובה כמו בעבירות שבין אדם למקום.

בענין לספר לאחר דברים המובאים בעיתון

שאלה: האם מותר לי לספר לחברי מה שראיתי בעיתון?

תשובה: הח"ח בהל' לה"ר כלל ב' הביא דעת הרמב"ם ודעימ', דסברי שאם מישהו אמר דברי גנאי או היזק בפני שלשה, או יותר, השומעים מותרים לספר מה ששמעו, ובלבד שלא יתכוונו לגלותו יותר, אלא שהוא מספרו דרך אקראי. וטעם ההיתר, משום שאינו מוסיף היזק בדיבורו כיון

דבלא"ה נמי הי' נשמע כל הדברים האלו ע"י הכלל של חברך חברא אית לי'.

והח"ח בבאר מים חיים כתב שאף שאין כ"כ פשוט להכריע כדיעה זו, שהרי מסתמא שאר הראשונים שלא ביארו הגמ' כרמב"ם חולקים עליו וסוברים שכה"ג אסור, מ"מ כיון שיש ראשונים חשובים שפסקו כן, אין לדחותו לגמרי מהלכה, ולכן הביאו באופן של "יש אומרים." ויש לעיין, לענין איזה ענין הלכה למעשה, נוגע דין זה, שאין אנו מדחים אותו לגמרי מהלכה, ונראה, שהכוונה שבעוד צירופים אחרים או בשעת הדחק, יש מקום להקל.

אמנם, יש לדעת שיש חילוק בין אפי תלתא ובין כשהוא מפורסם לכל, שהרי מבואר מתוך הח"ח בכמה מקומות (לה"ר כלל ב' באמ"ח א', כלל ג' באמ"ח י"ב, כלל ד' באמ"ח ס"ק ו' וס"ק מ"א, כלל ח' באמ"ח ט"ז בהגה) שאפי' נימא ששאר הראשונים חולקים על הרמב"ם לענין אפי תלתא, מ"מ מודו שאם הוא כבר מפורסם לרבים, מותר לספרו הלאה. אמנם מ"מ כתבו כמה פוסקים (שו"ת לחפץ בחיים ח"א סי' כ"ז ול"א, ועיין חלקת בנימין אות מ"ב) שמ"מ אסור לכון גלותו יותר, אפי' בכה"ג.

ועתה נחזור לענינינו, לענין דבר שכבר נתפרסם בעיתון, הרי הוא כבר מפורסם ומותר לספר אותו לחבר אפילו לפי החולקים על הרמב"ם, ובלבד שלא יכון גלותו.

אבל, יש ליזהר טובא שלא להקל בזה יותר מדאי מתלת טעמי. א' שצריך ליזהר מאוד לדקדק מאוד שלא להגדיל העולה כי הוא זה יותר ממה שמפורסם, וכן אסור להוסיף שום ביאור או נופך, שהרי כל משהו שמוסיף לא היה עדיין מפורסם, והוי בגדר לשון הרע ממש. ב' אינו מותר רק לספרו, אבל הוא בעצמו והשומע ממנו אסורים להאמינו, וקשה מאוד ליזהר בזה שיהא מספרו, והוא והשומעו אינם מאמינים הדברים. ג' זה לא כדאי להרגיל "בלשון הרע המותרת" משום שמתוך דבר המותר יבא לדבר האסור.

בענין סיפור לשון הרע על רשעים

שאלה: האם מותר לי לספר לשון הרע על מחללי שבת?

תשובה: איתא בספר חפץ חיים שבאם החוטא הוא מומר לתיאבון ע"י עון שבין אדם למקום, דהיינו שעבר על עבירה בין אדם למקום במזיד כמה פעמים ולא שב עליו, ובתנאי שאנו יודעים בברירות שהוא ה' מזיד גמור, והיינו שהוא חטא ידוע אשר כל שער עמו יודעים שהיא עבירה, כגון אכילת מאכלות אסורות, וגם בתנאי שאנו יודעים בברירות שלא שב, דהיינו שראינוהו שחטא ג' פעמים או יותר, אז מותר לספר עליו לה"ר על החטאים שעשה, והטעם להיתיר זה, משום שאדם כזה יצא במקצת מכלל עמיתך, ובצירוף, דהוי תועלת רחוקה, דהיינו, כדי שימנעו אחרים ללמוד ממעשיו, ואולי גם החוטא עצמו ישוב מדרכו, ונכלל בזה ג"כ, שהמספר צריך לכוין לתועלת זה.

והח"ח כתב שהמקור להיתר זה הוא מדברי חז"ל שאמרו לא תונו איש את עמיתו עם שאתך בתורה ובמצוות אל תונוהו, ואמרו מצוה לפרסם את החנפים מפני חילול ה'. [וכדאי להעיר, שעם כל מה שנתבאר עדין יש הרבה חיובים שאנו חייבים להיטיב עם רשע מומר לתיאבון, דמצוה לגמול עמו חסד, ולהשיב לו אבידה, ולרחם עליו, שעדין בכלל ישראל הוא (באר מים חיים להלן כלל ו' אות כ"ז, ועיין עוד בס' אהבת חסד ח"א פ"ג סעיף ב').]

וכל הנ"ל הוא במומר לתיאבון, אבל באופן שהרשע הוא בגדר מומר להכעיס, מותר לספר עליו לה"ר בכל ענין ובכל אופן, (לכל הפחות מעיקר הדין) ואפי' אין כוונתו לתועלת כלל, משום שבכה"ג יצא לגמרי מכלל עמיתך (כן מבואר מדברי הבאר מים חיים אות ל"ב בסופו). ואפיקורס ומחלל שבת בפרהסיא הרי הם נכללין בגדר של מומר להכעיס, ודינם כנ"ל.

אמנם, האינם שומרים תורה ומצוות בזמנינו, יש סוברים שיש להם דין תינוק שנשבה, ואז עדיפי הם ממומר לתיאבון, ואסור לספר עליהם לשון הרע אפילו לתועליות של כדי שימנעו אחרים ללמוד ממעשיו, ואולי גם החוטא עצמו ישוב מדרכו, מאידך, יש פוסקים אחרים שסוברים שקשה ליתן להם דין זה בזמנינו. גם, יתכן, שתלוי בכל אדם ואדם כמה הי' לו התגלות לשומרי תורה ומצוות. ולכן נראה לענין מעשה, שבדרך כלל אין כדאי להקל בזה. אבל הא מיהת, דיש לדעת מה דאיתא בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' תע"ח),

שאם החוטא שייך לכת וחברה שהם שונאי הדת, ומטרתן הריסת התורה, אז ראוי להשפילו ולבזותו לשם שמים כדי להשניא מעשיו.

עוד יש לציין את דברי הנתה"מ וחזו"א מש"כ בענין זה, דהנה איתא בצוואה של בעל נתיבות המשפט, (נדפס במהדורה חדשה של נחלת יעקב עה"ת) וז"ל, מה מאוד תזהרו מלדבר על אדם שום דבר רע, אף אם עשה מעשה זמרי, כי הלא נפשכם יודעת מאוד, כי גם בכם יש דרכים רעים, והאיך ימלא לבבכם לדבר רע על חבריכם, ובפרט שידוע גודל עון לה"ר שגדול עונו מנשוא, עכ"ל. ובס' מעשה איש (ח"ג עמ' ר') מובא שנשאל החזו"א לענין סיפור לה"ר על מומר לעבור על עבירה דרבנן, שהשיב החזו"א, "וכי אתה בטוח בעצמך שאינך עובר על איסורים דרבנן?".

בענין לחרף את מי שחירפו

שאלה: מי שחירפו אותו חבריו האם מותר לו להשיב לו חירופין ברבים?

תשובה: הנה הח"ח (בבאר מים חיים) כתב, שאם חירפו חבריו, מעיקר הדין, מותר להשיב לו חירופין בשעת מעשה, ורק משום מצוה ומידה טובה בעלמא אין לעשות כן. וז"ל רק בשעת מעשה מותר להשיב על חירופין מן הדין, רק משום מצוה ומדה טובה בעלמא אמרו הנעלבים ואינם וכו' שומעין חרפתם ואינם משיבין וכו' וכל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו כמ"ש החינוך במצוה של"ח עי"ש. וסברא נכונה היא דבעת מעשה החירוף א"א בטבע האדם להיות כאבן שאין לה הופכין אם לא מי שברכו ה' במידות קדושות וכמ"ש החינוך במצוה של"ח עי"ש, אבל אח"כ שכבר נח רוגזו אסרה התורה להעיר רוחו ולנקום ממנו ואפילו רק לנטור השנאה בלב אסור אלא בהרחב זמן מעט אח"כ צריך לשכוח הדבר מלבו וכהאי גוונא איתא בח"מ בסימן תכ"א סי"ג בהגה"ה במ"ש וכן הוא לענין גידופים וביושים המתחיל פורע הקנס שמדמה דין זה לדין הנזכר שם במחבר ועי"ש בסמ"ע שהוא ממש כסברתנו הנ"ל, עכ"ל. (וכ"כ בהל' לה"ר כלל ב' באמ"ח סעק"א.) ואין זה חידוש של הח"ח, וכדכתב שמפורש כן בחינוך.

אמנם בשו"ת חות יאיר (סי' ס"ה) מצינו שכתב שאע"ג ששעת חימום הוי פטור על מה שעשה מלהענש או מלשלם, אבל אינו היתיר לעשות הכאה לכתחילה, וז"ל מפני שעת חימום לא שייך לכתחילה, וכי יתירו הקהילות

המוכה לנקום בחבירו וכו', עכ"ל. אמנם נראה לומר, שמודה החוות יאיר שמותר להשיב על החירופין, ורק בא לומר שאסור להכות וכדומה.

אמנם, בס' אמרי שיח העיר, שלכאו' מדברי החינוך אין רא' להתיר רק בדברי חירוף כלפיו באופן שגורם לו צער, כדי שעיי"ז יפסיק מלחרף אותו, ואולי גם לומר שהוא שקרן בדבר זה שהוא עולל עליו עלילות שקר, אך אין היתר להשיב לו סתם דברי גנות בפני אחרים.

בענין מחילה למי שהוציא עליו שם רע

שאלה: האם יש חיוב למחול מי שהוציא שם רע עליו ומבקש ממנו מחילה?

תשובה: אמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי ב"ק פ"ח ה"ז) כי המוציא שם רע בדברי פגם משפחה אין לו כפרה עולמית. כי לא דיו במחילת החיים אשר המה חיים עדנה. כי סיבב להחפיר ולהבאיש מולדתם אשר יולידו. וכו', עכ"ל. הרי שמי שהוציא שם רע חייב מיתה בידי שמים, וגם אין לו כפרה עולמית. וביאר התרומת הדשן (סי' ש"ז, ופסקי מהרא"י סי' רי"ב) שהא דאין לו כפרה עולמית, הכוונה שאי"צ המבוייש למחול לו, ואינו נקרא אכזרי, וכתב שהטעם הוא משום דדילמא איכא איניש ששמע ההוצאת שם רע ולא שמע הפיוס, ודין זה הובא להלכה במשנ"ב (סי' תר"ו סעק"א).

אמנם לפי הנראה, לא בכל מוציא שם רע אמרי' חומרות אלו, וכן איתא בס' ארח מישרים (פרק ח' אות קטן ג'), עיי"ש. ונראה, דדוקא אם מפרסם בפירסום ובשקר, שחבירו עשה עון גדול, א"נ שיש לו פסול יחוס, אמרינן הני חומרות, שהרי כד תעיין בהרבה פוסקים נראה שזהו הגדר. והנני להעתיק כמה פוסקים שתראה כדברינו, בעזה"ת. וז"ל הס' חסידים (סי' מ"ד) מי שהוציא שם רע על חבירו או חירפו בחרפות שלא הי' חשוד בה ולא הכיר בה אדם מעולם, וזה גילהו, אין עונו מתכפר וכו' וכן שנו בתלמוד ירושלמי וכו' אבל הוציא שם רע אין לו כפרה עולמית, עכ"ל.

והא לך לשון התשב"ץ (ח"א סי' נ"ה) שזה שם רע שאינו שם רע, מאי אמרת אפי"ה לאו שפיר עביד וכו', משום לעז כזה שהוציא עליו וכו', אין חייב נידוי שלא חשדו באיסור מן האיסורים, עכ"ל.

והא לך לשון הרדב"ז (שו"ת, ח"ג סי' תתקי"ח [רפ]), .. כי שמעתי משם הגאונים ז"ל שלא נאמרו דברים אלו אלא במתכוין לפגום אותו וקורא אותו ממזר שלא מתוך מריבה, והוי כעד אחד המעיד על אחד שעבר עבירה שחייבין מלקות שהוא לוקה כהיא דטובי' וכו', וצריך שתדע שמלקות אלו אינו אלא קנס חכמים ולא מה"ת, ולפיכך יש מקומות שנהגו לקנוס מומן על זה, ובכאן במצרים נהגו לנדותו, ונהרא נהרא ופשטי', וכו', ותו כיון דדשו בו הויא כשאר גידופין וחירופי דעלמא ולא ירחקו אותו מן הקהל, ולא יחוש אדם לפסול את זרעו משום דבריו של זה, שיודעים שלא אמרו אלא לחרפו ולגדפו ולא לפוסלו, וכו', נ"ל דבג"ד פטור מן המלקות, וכן לפי מנהג מצרים פטור מן הנידוי, מטעמים שזכרתי, אבל ראוי לביישו בדברים ולגעור בו שלא יקרא עוד שם זה וכו', עכ"ל.

בענין לשון הרע לתועלת והוי תועלת רחוקה

שאלה: אם הכיר אחד שחבירו השתמש בכליו של אחר שלא ברשות, ובא הבעלים של הכלים ושואלך "מי השתמש בהם שלא ברשותי", האם מותר לך להגיד לו מי עשה את הדבר?

תשובה: הנה מצינו בדברי הח"ח שיש שני סוגי תועלת, יש תועלת קרובה ויש תועלת רחוקה. תועלת קרובה הוא, כשיש סיכוי גדול שדברים אלו, או ימנעו היזק, או שיגרום שיוחזר ההיזק שנעשית כבר למקומה, כגון שיוחזר לו הגזל או העושק, משא"כ תועלת רחוקה היינו כשהוא רק צד רחוק שהנפגע יוחזר לו ממונו או ימנע ממונו היזק.

ומצינו כמה חילוקים ביניהם, דאילו בתועלת קרובה, הח"ח מתיר לספר אפי' כוונתו בעירוב כוונות, לתועלת ושלא לתועלת. משא"כ בתועלת רחוקה, צריך להיות כל כולו רק לתועלת, בלי עירוב כוונה אחרת. ועוד, בתועלת קרובה, הח"ח מתיר לפעמים אפי' אם רק שמע מן ההיזק אע"פ דלא ברירא ליי', משא"כ בתועלת רחוקה, אינו מותר רק בידוע לו ידיעה ברורה כמו ע"י ראיית עצמו, ולא סגי בשמיעה לבד. ועוד, בתועלת קרובה בהרבה אופנים הוי חיוב לספר, משום לא תעמוד על דם רעיק, משא"כ בתועלת רחוקה הוי רק כמו רשות או דבר הראוי, ולא חיוב גמור. עוד נפק"מ שבתועלת רחוקה צריך להוכיח החוטא קודם, או לספר בפני ג', משא"כ בתועלת קרובה, לפעמים,

אי"צ לזה כלל. וכשהוא עון שבין אדם לחבירו, יש חילוק נוסף, שבתועלת קרובה לתועלת ממשית, מותר לספר אפי' הוא עצמו הוא הנפגע, משא"כ בתועלת רחוקה, אסור אם הוא הוא הנפגע. עוד נפק"מ שבתועלת קרובה מותר אע"פ שיש בו ענין רכילות, משא"כ בתועלת רחוקה.

ולכן, כשהוא רק תועלת רחוקה אין להתיר, אם עדין לא נודע להנגזל והנעשק והניזק, דבאופנים כאלו הוי גדר רכילות, כי יתכן שיוודע לנידון ע"י שהוא מספר לאחרים, ולכן הוי גדר של רכילות, ואין מתירים תועלת רחוקה, כשהוא בגדר רכילות.

ועל פי זה לענינינו, יש קודם לברר מהו התוצאה שיצא מדבריו, שאם היא תועלת לשואל למנעו מלהשתמש בעתיד, הרי זה תועלת קרובה, ומותר לספר, אבל אם רק יתרעם על המשתמש, אז אסור לספר, שהרי ברכילות אין היתיר כלל של תועלת רחוקה.

בענין להגיד לבעל דין שבית דין טעו בדינו

שאלה: האם מותר להגיד לבע"ד שבי"ד טעו בפסק דינו, או שטעה המורה בפסק הלכה בשבילו?

תשובה: אם באמת טעו הדיינים, ואפשר לבטל את הפסק דין ולהציל ממונו של זה, ידבר עם הדיינים עצמם, ולא לבעל דין, ומצוה לעשות כן, משום השבת אבידה. ואם רואה שזה לא יועיל, וידוע לו שיש אפשרות לבטל הפסק דין, ויתכן שהבע"ד באמת יציל עצמו, כאשר ידע אמיתן של דברים, יגיד לבעל דין עצמו. ואין חילוק בדינים אלו, בין שאלו הבע"ד או לא שאלו. כל זה יוצא מתוך דברי הפוסקים (שו"ת הרא"ש כלל צ"ט, ותומים סי' י"ט, וס' ישועות ישראל על חו"מ סי' י"ט, ושער המשפט שם, ופ"ת שם סעק"א, וח"ח כאן בבאר מים חיים). אמנם, אין למהר להחליט הענין שטעו הדיינים, ובפרט כשלא שמע כל הטענות של שני הצדדים.

ואיתא בס' משנת חכמים, דה"ה בהוראת איסור והיתר נמי, הדין כנ"ל, שיש איסור לומר שפלוני אסר לך שלא כדיון, היכא שאין הדין חוזר.

בענין אם מותר למחנך או רופא לגלות סודות שנמסרו להם

שאלה: האם מותר לרופא או מחנך לגלות סודות שנמסרו להם לצורך תועלת?

תשובה: הנה, אע"פ שאיסור גילוי סודות לא הוי רק איסור דרבנן, ואיסור לה"ר הוי איסור דאורייתא, מ"מ, מצינו חומר באיסור גילוי סודות שלא מצינו באיסור לה"ר, דאילו באיסור לה"ר יש היתר לספר לה"ר כשהוא לתועלת, ואילו באיסור גילוי סוד אין היתר, אא"כ הוי גדר של "לא תעמוד על דם רעך". וכן מפורש בס' חוט שני (הל' שמירת הלשון פ"ה אות א'), שרק בצורך גדול מאוד מותר לעבור על איסור גילוי סוד. והביא כמה משלים, כגון, לגלות שבעל הסוד רוצה להרוג או לגזול, או כגון בעניני חינוך, שאחד רוצה לעשות דבר שיכול למשוך את השני לשאול תחתית.

ודבר זה נוגע נמי לרופא, שלעתים רחוקות מותר לו להפר סודות רפואיות, כשהוא בגדר של לא תעמוד על דם רעך. ועיין בס' רפואה כהלכה (עמ' 120) שהביא עשר תנאים שצריך לקיים שיהא מותר לו לגלות. מאידך, לפעמים, אע"פ שיש מצוה לגלות מחמת חיוב לא תעמוד על דם רעך, מ"מ, פטור הוא מזה, מחמת שהוא עצמו יפסיד ממה שיגלה, והרי האדם פטור מלהציל חבירו באופנים הרבה, כשיפסיד הוא עצמו חומש מנכסיו.

בענין להגיד שחנות אחרת היא יותר זול

שאלה: האם מותר להודיע לחבירו שאפשר לקנות חפץ מסויימת בחנות אחרת שהמחירים הם בזול יותר?

הנה מבואר מדברי הח"ח רכילות כלל ט' סעיף י' שאסור לומר לקונה שעומד לקנות מן החנות שהמחיר מופרז, אם אין המוכר עובר על איסור אונאת ממון. ולכאור', רואים מכאן שאסור להגיד לחביריו שהמחירים שבחנות זה הם ביוקר מחנות אחרים. אמנם, יש לדחות, שאין ראוי מדברי הח"ח לנידון שלנו, שהרי בציור שלנו, הרי אינו אומר שהמוכר מאנה ועובר על איסור, (דאולי שני המחירים הם בכלל השער), ורק הוא מודיע, שיש אפשרות לקנותו ביותר זול אצל אחר. ועוד יש לדון, שאם מגיד זאת לחביריו, הריהו בגדר 'מבשרך אל תתעלם' ומותר מטעם זה. ועוד, אם הם עומדים מחוץ לחנות

ואינו בטוח שיקנו אצל אותו חנות, הרי אין זה איסור כלל, במה שמונעם מללכת לחנות זה. וכן מצאתי בס' נחלת צבי (מהגאון ר' צבי שפיץ שליט"א, סי' ה' אות ט"ל) ובס' הלכות משפט (מהגאון ר' חיים קאהן שליט"א, עמ' ס"ב) שהתירו בכה"ג. ומ"מ, נראה פשוט שאסור לפרסם לרבים שחנות זה הוא ביוקר, (אם לא שעובר על איסור אונאה, וכפי תנאי היתר לה"ר לתועלת או דין רשע) או שחנות אחרת היא ביותר זול, דזה מיקרי מפסיד את החנות, ולא הוי בגדר חסד.

בענין סיפור להורים אודות פשיעת השמרטף

שאלה: מה הדין אם ראיתי שמרטף שאינה נזהרת כפי הראוי בתינוקות שהם תחת פיקוחה, באם יש לעורר לב ההורים בזה?

תשובה: מובא (בקובץ מרפא לשון ח"ב עמ' ס"ו) בשם הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל שאם למשל השאיר שמרטף תינוק לבד בבית, והרגיש שכן בזה, והודיע להורים, מותרים ההורים להוכיח את השמרטף, אע"פ שירגיש השמרטף מיהו שגילה להם את זה, ונמצא דהוי ענין של רכילות, מ"מ, מותר הוא, כי זהו תועלת קרובה, ויותר יש לחוש לשלומו של התינוק, וזהו כעין מה שמותר שמותר לפרסם מחאת בעל הקרקע שפלוני גזל ממנו, אף שזה גורם שמספרים לה"ר על הגנב.

אמנם, מ"מ נראה פשוט, שאם אפשר לשער שהי' רק מקרה וגם יכול הוא בעצמו להתווכח עם השמרטף לפני שהולך להורים, ותהי' בטוח אחרי התוכחות שלא יארע עוד פעם, יש לעשות כן.

בענין התנצלות עצמו בפני מי שחושדו על ידי גילוי שם החוטא האמיתי

שאלה: כשיש אחד שחושד בכשרים על חבירו שעשה דבר שאינו הגון, האם מותר לנחשד להגיד לחושד, שהוא עצמו לא חטא, אלא אחר הי', שעשה את הדבר?

תשובה: בדינים אלו, בעיקר, יש שני דברים שצריך להתחשב עמהם, א] האם נחלט כבר בעיני החושד שהוא הוא הנחשד, ב] האם באמת עשה

הנחשד האמיתי, דבר רע, ולכן ראוי הוא שיכעס עליו החושד, והרי אז הנחשד האמיתי באמת גרם לחשד זה שיבא.

הדין הוא, שאם באמת עשה הנחשד האמיתי דבר רע, וראוי הוא שיכעס עליו החושד, והחוטא באמת גרם לחשד זה שיבא, אז מותר מעיקר הדין לאותו שהוא נחשד בטעות, לומר אני לא עשיתי, אע"פ שממילא נשמע מיהו הנחשד האמיתי, [ובאופן שאינו יכול לדחות מעליו האשמה, אא"כ מגלה בפירוש מיהו האשם בזה, מותר לגלות בפירוש (באר מים חיים הלכות לה"ר כלל י' אות ל"א)]. והטעם לזה משום שזהו כמו ההיתר בעלמא של תועלת, משום דלאו כל כמינייהו של בעלי עוולה לעשות עוולות, שיזקפו לבסוף על ישרים וכשרים. ובאופן שעדין לא נחלט אצל החושד שהוא הוא הנחשד, נמי מותר לומר אני לא עשיתי, ואפילו לא עשה הנחשד דבר שבאמת הוא רע או איסור, והטעם לזה, משום שבמקום שההיזק עדיין לא בא, מותר להציל עצמו שלא יבא עליו, אע"פ שממילא יתגנדר על השני, וכדאיתא בחו"מ סי' שפ"ח (סעיף ב') לענין שאר היזיקות.

אבל, אם כבר נחלט בעיני החושד שהוא הוא הנחשד, והנחשד האמיתי לא עשה עול שיגרום לזה שיבא, אז אסור אפי' לומר אני לא עשיתי, כשזה יגרום שהחשד יפול על חבירו, דכיון שההיזק כבר בא עליו, אסור לדחותו לשני, והוא צריך לקבלו, דאמרי' שמזלו גרם, ואם מדחהו על חבירו, הוי לה"ר. אמנם יש לדעת, שיש מ"מ מידת חסידות, לקבל על עצמו החשד, אפי' קודם שהוטל עליו, בדברים שאינם עול אמיתי, כדי להציל חבירו מבזיון.

בענין להגיד לחבירו שטעה המורה הוראה שלו

שאלה: שמעתי מחבירי שמורה הוראה אחד התיר לו דבר שלא כהלכה, האם יש לי להגיד זאת לחבירי, שמורה הוראה שלו טעה?

תשובה: איתא בס' דעת תורה (פתיחה להל' טריפות אות מ"א) שאם הורה מורה הוראה להקל, ורוצה אחר לחלוק עליו ולהורות שלא כדבריו, שקול כבוד התורה של המורה הראשון כהפסד מרובה, ולכן במקום שמקילים בהפסד מרובה, יש לו להקל כדי שלא לבייש המורה שהורה להקל. וכן בעניינינו, שאם הדבר מותר בהפסד מרובה אין לגלות לחבירך, אבל אם הוא

איסור בהחלט, ואין אפשרות להתקשר למורה הוראה להחזירו מטעותו ושהוא יחזיר לשואלו שטעה, יש להגיד לחבירך האמת כמו שהוא. ועם כל זאת יש להסביר לחבירך שגם גדולים וחשובים טעו, ואין זה ראי' שחסר לו חכמה או יראת שמים.

בענין סיפור לשון הרע על עכו"ם

שאלה: האם מותר לי לספר לחבירי גנאי של עכו"ם?

תשובה: כתוב בס' חפץ חיים (הל' לה"ר כלל ח' סעיף ה') שאין איסור כלל לספר לה"ר על אפיקורס או מומר להכעיס או מחלל שבת בפרהסיא משום שאינם בכלל עמיך. מכאן נלמד, שמכל שכן שאין איסור לספר לה"ר על עכו"ם, שהרי העכו"ם בודאי אינו בכלל עמיך. אמנם, האחרונים (עיין ס' השם ארחותיו, מאת הגר"ח קניבסקי זצ"ל, יום חמישי אות כ"ג, ועוד) הביאו מדברי המדרש שאסור לספר לה"ר אפי' על גוי, וכן איתא בארחות חיים להרא"ש (שם), וכפשוטו זה סותר מה שפסק כאן הח"ח. ותירצו האחרונים (הגר"ח קניבסקי זצ"ל, שם, וס' חוט שני, עמ' שנ"ז) שכוונת המדרש רק לאסור לספר על עכו"ם מדרבנן, והוא משום שלא יתרגל בכך ויבא לספר גם על ישראל. ולכאור' נראה, שאיסור זה שייך גם בסיפור על מחלל שבת בפרהסיא, וכדומה, שאם יתרגל לספר עליהם, יבא לספר נמי על הכשרים.

בענין הגדת לשון הרע על עכו"ם לעכו"ם

שאלה: האם מותר לי לספר גנאי אודות עכו"ם, לעכו"ם חבירו?

תשובה: הנה יש לדון, האם נצטוו עכו"ם מלספר לה"ר על עכו"ם חבירו. והנה מצינו מח' בזה, שהרי המלב"ם (על הפסוק ארוך מכה רעהו בסתר) כתב שגם עכו"ם נצטוו שלא לספר אחד על השני, וכן איתא בשו"ת ארץ צבי (ח"ב סי' ס"ט). אמנם המהרש"א במס' שבת (לג:) כתב שעכו"ם לא נצטוו על איסור לה"ר. ונראה שיש נפק"מ להלכה מזה לדידן, שהרי יש איסור דאורייתא שלא להכשיל עכו"ם בעבירות השייכים להם, ולכן, לדיעות שנצטוו עכו"ם באיסור לה"ר, אסור לשמוע לעכו"ם מה שמספר לה"ר על עכו"ם אחר,

משום דהוי לפני עיור, וכמו כן נראה שאסור לספר לפניו לשון הרע על עכו"ם אחר משום שמכשילו באיסור קבלה.

בענין לספר אודות קטן שהזיק

שאלה: ראיתי קטן שהזיק ממון של ביהכנ"ס האם יש לי להגיד זאת לגבאי של הביהכנ"ס?

תשובה: הנה איתא בס' חוט שני, שאם קטן עשה היזיק לביהכנ"ס, אל יאמר כן לגבאי, אלא יגיד לאביו של הקטן, מה אירע עם בנו כדי שידע מה שקרה, וכדי לאפשר לו אם ירצה, לשלם לגבאי בשביל היזק שעשה בנו. והיינו, שמכיון שאין האב ולא הבן חייבים מעיקר הדין לשלם אסור לומר לגבאי משום שאין בזה תועלת כלל, שממה נפשך, אם האב יתרצה הרי ישלם, ואם לא יתרצה אין עליו חיוב ואין זה אלא גורם שהגבאי יתרעם על האב אם לא ישלם, והרי מעיקר הדין אין עליו חיוב, ואין בו אלא חיוב על הבן לשלם לצאת ידי שמים.

ואם יש צורך להגיד לגבאי כדי שיזהר ויעשה איזה שמירה שלא יארע עוד, יש לשאול מורה הוראה מתי להגיד, ומתי לא.

בענין לחשוש מיבעיא לענין מנהל של חדר

שאלה: מנהל של ת"ת ששמע על אחד ממלמדיו שעשה מעשים שאינם הגונים, ואינו יכול לברר אם השמועות נכונים, האם יש לו לחשוש לדברים ששמע על אף שכורם היזק למלמד?

תשובה: לענין מנהל ת"ת ששמע על אחד ממלמדיו שעשה מעשים שאינם הגונים, איתא בשו"ת תשובות והנהגות, ח"ה סי' שצ"ח, שחייב המנהל לשמוע ולחשוש ולשמור על נפשותיהם של התלמידים, ויש לו לחשוש אפי' אם אינו מצוי כלל, משום שחייב הוא לשמור נפשותיהם של התלמידים מכל דנדוד ספק היזק. אמנם, פשוט, שמקודם חייב הוא לברר את האמת כפי יכלתו, ורק אם אחרי כלות הכל יש לו ספק, יש לו לחשוש יותר לתועלת התלמידים.

בענין האיסור של דליטוריא

שאלה: האם ההיתרים לספר לשון על חוטאים שייכים גם לענין עיר שלם של אנשים שהם חוטאים?

תשובה: מבואר בספר שמירת הלשון (שער התבונה פרק ז') שיש עוד איסור שהוא יותר חמור מלה"ר והוא איסור דליטוריא, והיינו שיש איסור שלא לדבר דברי קטרוג על כלל ישראל, ח"ו. ועיין בתפילה שחיבר הח"ה, שכתב וז"ל ואהי' זהיר מלדבר אפי' על איש יחידי, וכל שכן מלדבר דליטוריא על כלל ישראל, שעונו חמור מאוד, עכ"ל. ועיין היטיב בס' מקור הלכה (ח"א, עמ' פו; מאת הגאון ר' בנימן יהושע זילבר) שכתב, שגם איסור זה, יש לו כללים, והלכות, ודינים, כמו כל שאר דיני התורה. (ובאמת יש לעיין למה השמיט הח"ה איסור זה מספרו ח"ח ולא הביאו רק בס' המוסר שלו. ואפשר, שהטעם הוא משום, שס' ח"ח סובב רק על לאו דלא תלך רכיל, ואילו איסור זה, נלמד מפסוק אחר.) וכתב שם ר' זילבר, שעיקר האיסור הוא, כשמלמד קטרוג על כלל ישראל לפני הקב"ה, ח"ו, (היפך מדת הגאה"צ ר' לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל), אבל גם אסור לדבר קטרוג אפי' על חלק של כלל ישראל, והוא שיהא חלק גדול, כמו מדינה שלימה, ואולי אפי' על עיר שלימה. עוד כתב, שיש להוכיח שגם כשאומר סתם שלא לפני השם, ואומרה בתור קטרוג, הוי סניף מאיסור דליטוריא. אמנם, אם מדבר על קבוצה אחת של רשעים או אפיקורסים, אין זה איסור דליטוריא, אלא סתם איסור לה"ר (שמותרת על רשעים ואפיקורסים כדאיתא בס' ח"ח), ואדרבה, יש מצוה לגנותם ואסור ללמד זכות עליהם.

רואים מכאן, שאיסור דליטוריא שייך אפי' הם רשעים גמורים, שלפי כללי הל' לה"ר יש היתר לספר עליהם, מ"מ, כשהוא דליטוריא, דהיינו על עיר שלם או קבוצה גדולה של יהודים, אסור.

בענין אופן המותר לעורר הציבור לתקן עצמם

שאלה: באיזה אופן יש לדרשן להגיד מוסר לעורר את העם, אם אסור לומר שכל העם עוברים על איזה עבירה מדין איסור דליטוריא?

תשובה: נראה, שיש לציין מש"כ ס' פלא יועץ (ערך סניגוריא) וז"ל מה מאד צריכים לזהר הדרשנים, ובפרט בימי הדין ימים נוראים, שלא לעורר

דין, ושלא ללמד קטיגוריא בדרושים בהזכיר חטא רבים, חס ושלום, רק יאמרו כך צריך לעשות ומזה צריך לזהר, השומע ישמע וכו', עכ"ל.

וגם יש לציין מה דאיתא בס' שפע חיים (תורה ומועדים, חלק ט"ו, עמ' תקי"ח-תקי"ט) וז"ל, לכן שיבחו המדרש רבה בפ' אלה הדברים אשר דבר משה וגו', זשה"כ מוכיח אדם אחרי (משלי כ"ח) זה משה, מהו אחרי אמר הקב"ה כביכול משה הוכיחו את ישראל והוכיח ישראל אחרי וגו', והוא כמש"כ שקודם ה' מוכיח כביכול להקב"ה להראות לפניו צדקת ישראל, ורק אח"כ הלך להוכיח את ישראל, ועל דרך זה ביטל הקטרוג מעל כלל ישראל, והמשיך עליהם רחמים וחסדים, והמתיק הדינים הקשים וגזירות רעות, וזה הדרך הורה לנו הבעש"ט הקדוש ותלמידיו וכל הצדיקים שהיו בדורות שלפנינו. ואלו שאינם יודעים הדרך של הבעש"ט הק', וחושבים שבזה שידברו רע, ח"ו, על ישראל עם קדוש יפעלו לטובה ויחזירם למוטב, אין הם יודעים חומר הדברים, שדרכם לא תצלה, ואדרבה מעוררים קטרוג גדול על כלל ישראל - וברור אצלי דמה שרואים בימינו אלה גזירות קשות ורעות מחבלי משיח, ה"י, אין זה רק לפי שבדורות הקודמים שהיו עוד צדיקים קדושי עליון מתלמידי תלמידיהם של הבעש"ט עמדו בפרץ ולא הניחו בשום אופן שיבואו גזירות כאלו על ראשי עם קדוש, ורק בדור יתום זו ... וזהו הפירוש לא תלך רכיל בעמיק, אפי' כשתחשוב שזה לצורך עמך שצריכים להוכיחם ולהחזירם למוטב, אבל אם לא קדמה מסי"נ גמור עבור כלל ישראל שתמליץ טוב מקודם עליהם לפני הקב"ה, הרי זה בכלל אל תלשין עבד אל אדוניו, עכ"ל.

בענין הסתלקות עצמו מאיסור שמיעת לשון הרע כשמוצא עצמו תוך חבורה של מספרים

שאלה: מה לי לעשות אם אני מוצא עצמי תוך חבורה שמספרים לשון הרע על אחרים?

תשובה: כתב הח"ח (הל' לה"ר כלל ו'), שמי ששומע אחרים מספרים לשון הרע הרי הוא חייב להוכיח את החוטאים, אם אפשר לו. ואם אי אפשר לו להוכיחם, הרי הוא חייב מדרבנן להניח אצבעו באזנו כדי שלא לשמוע דבריהם, או לעזוב חבורתם. ואם מתבייש לעשות כנ"ל, יתכן שאינו עובר על האיסור דרבנן מכיון שמתבייש מזה, אבל על כל פנים, כדי שלא

לעבור על איסור דאו' של שמיעת לה"ר בכה"ג, צריך לקיים ג' תנאים, א] שיחליט בנפשו שלא יאמין הדברים, כדי שלא יבא לידי איסור קבלת לה"ר, ב] שלא יהא ניחא לי' בשמיעת דברים אלו, וכנ"ל, ג] שצריך לישב שם כאבן דומם ולא להראות שום תנועה שהוא מסכים למעשיהם שמדברים רע על חבריהם, ואם אפשר יראה להם פנים נזעמים כדי שיבינו שאינו מסכים למעשיהם.

אמנם יש לדעת, שמ"מ, אם בשעה שהלך לשם היו כבר מספרים לה"ר, או ידע שיספרו לה"ר, או שאפשר לו לעזוב המקום בלי קושי ורק מתעצל לעזוב, אז ודאי עובר על החיוב דרבנן להתרחק משמיעת דיבורים אסורים, כדאיתא במס' כתובות (דף ה:): שאם ישמע דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזניו כדי שלא לשמוע.

ויש עוד עיצה, והוא שיהיה מוכן תמיד עם ענינים שהם מעניין - interesting לספר, כדי להתחיל שיחה חדשה, כאשר מוצא עצמו תוך מצב כנ"ל.

בענין סיפור לשון הרע לצורך הפגת דאגתו

שאלה: יש דבר שכואב לי מאוד האם מותר לי לספר זאת לחבר שלי להפיג דאגתי מלבי?

תשובה: הח"ח (הל' לה"ר כלל י' סעיף י"ד בהג"ה) כתב וז"ל ואפשר דהוא הדין אם כונתו בסיפורו להפג את דאגתו מלבו, הוי כמכוין לתועלת על להבא, [ולפי זה מה שאמרו ז"ל: דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, קאי גם על ענין כזה], אך שיזהר, שלא יחסרו שאר הפרטים שבסעיף זה, עכ"ל. הרי שהח"ח מצדד לומר שאפשר שמותר לספר לה"ר משום תועלת זה גופא, כדי להוציא מליבו, משום שזה גופא מיקרי לתועלת. והחוט שני ביאר, שההיתר שייך לא רק באופנים שהמספר מתכוין להקל מעליו צערו, אלא גם במתכוין אולי חבירו ימצא לו איזה עיצה ופתרון, ובשניהם כשאין כוונתו לגנות.

ואע"פ שהח"ח רק כתב לשון אפשר, מ"מ רוב הפוסקים (חוט שני פ"ג אות ב', שיעורי תורה לרופאים ח"ד ס' רס"ו, הגר"ח קניבסקי זצ"ל בס' דרך שיחה, ס' לבבו נאמן בשם ר' מרדכי שוואב זצ"ל) נקטו שכך הוא ההלכה שמותר. ויש אומרים

שגם כוונת הח"ח כן, שמוותר הוא בלי ספק, רק שלא רצה לכתוב כן בספרו בפשיטות, מכיון שלא הי' לו ראוי לזה, (עיין ס' לבנו נאמן עמ' שפ"ה הע' ר"ו בזה, וס' נתיבות חיים). ובאופנים הללו, כמו שמוותר למספר לספרו, כן מותר לשומע לשמוע, אמנם אסור לשומע להאמין הדברים. ואם יש חשש גדול שהשומע יאמין הדברים, נראה שאסור לספר, משום איסור לפני עיור. גם נראה, שאם יגרום יותר היזיק באמירת הדברים לשומע זה, יותר מאילו הי' אומר זה לשומעים אחרים, חייב לספרו לאחר ולא לזה.

והאמת הוא שיסוד היתר זה [מטעם הפגת דאגתו] איתא כן כבר בס' חסידים (סי' ס"ד) שכתב, שאם בא אחד אצלך צועק על אחר שפגעו, ואתה מכיר שכוונתו להוציא הדברים מליבו, שהם כבדים עליו, ואתה יודע שאחר שיגיד לך, לא ילך ויגיד לאחרים, מצוה לשמוע לו, ומה שתוכל לתקן כנגד חבירו לחבבו תעשה ותתקן.

אמנם נראה שכנים מאוד דברי ר' רפאל מאיר ווילליגר (קובץ מרפא לשון ח"ח עמ' ר"ו) מש"כ בענין זה, וז"ל מ"מ הרבה מן הפגיעות הוי צער לשעה, ושינה מפיגה כעסו, ולערב ילין בכי ולבקר רינה, יתירה מכך, כלל גדול הוא בענין לה"ר לתועלת, שיש לשקול התועלת היוצאת מדיבורו כנגד הנזק היוצא למדובר, עכ"ל. והיינו, שאם אצלך זה כאב קל ועל ידי דיבורך תגרום הרבה היזק למדובר, אינו ראוי להקל בזה.

ועוד, מה שחשוב להדגיש כאן, הוא, שאי אפשר להתיר סיפור מטעם זה ליותר משנים או שלשה אנשים, שהרי אם יהא מותר לו לספר באופן כזה לעשרה אנשים, הרי נתבטל לגמרי איסור לשון הרע, שהרי כל אחד יאמר הלא אני מדבר בשביל הפגת דאגתי ואין איסור. אבל הנכון, שלכתחילה אין להתיר לספר מטעם הפגת דעתו רק לאחד, ובמקרים שזה לא מספיק, יתכן להתיר לו לספר לעוד אחד, ואולי, במקרים מסויימים, יש להתיר לספר גם לשלישי, אבל וודאי לא להתיר יותר מזה.

בענין אשה לספר לבעלה לצורך הפגת דאגת ליבה

שאלה: מה הדין לענין אשה לספר לבעלה, או להיפך, לצורך הפגת דאגת ליבה או לחפש עיצה איך לשפר מצב שלהם?

תשובה: הנה איתא בס' אמרי שיח (עמ' שמ"ה) ששני עדים העידו שר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל אמר שלענין איש ואשתו, לא רק שיש היתר להם לספר אחד לשני מה שמעיק להם, אלא שהם משועבדים בזה אחד לשני לשמוע מן השני מה שמעיק להם, וזהו חיי השיתוף בין בעל ואשתו על פי דרך התורה.

ועם כל זאת נכון שלא יתרגלו מזה יותר מדאי, חדא איסורא, ושנית עיצה טובה. דהנה הנסיון יעיד, שהמרגיל בזה יותר מדאי, הרי נעשה חיים שלו סיפור גדול של חיים של עצבות וטענות. ושנית, שהמתרגל בזה, קל לו לעבור ברבות הזמן, על איסורי לשון ורכילות, שהרי מתמשך מדברים המותרים לדברים האסורים. ולכן כדאי, שכל אחד יעשה גדר לעצמו, כמו, למשל, שישכימו, שבדרך כלל לא לדבר יותר מחמש מינוט ליום מדברים כאלו, או שיחזרו ביחד על הלכות לשון הרע בקביעות.

ועוד יש ליזהר מאוד מאוד בענין זה לראות הנולד ממעשיו, למשל, לפעמים יש מקרים מיוחדים שסיפור הדבר יגיע למחלקת בין בני המשפחה או אחרים, ובן זוגו ממש ישפיע עליו להרבות במחלקת, וכדומה, ולכן בענין זה בפרט, צריך להזהיר שכל ערום יעשה בדעת.

בענין הפגת דאגת ליבו לענין טיפול Therapist

שאלה: מי שהוא חולה נפש, והרפואה שלו היא לספר לרופא שלו כל הדברים המעיקים לו, האם מותר לחולה להגיד, והאם מותר לרופא לשמוע?

תשובה: לפעמים הטיפול בחולה נפש, כולל טיפול שהחולה מגיד דברים המעיקים לו לרופא, ועל פי מה שכתבנו לעיל הדבר מותר, וגם מותר לרופא לשמוע, ובלבד שהמטופל לא ישקר ולא יגזים, וגם שהשומע לא יאמין את הדברים.

אמנם, יש לפעמים, שמיעצים לו להשתתף בטיפול קבוצתי, דהיינו שמטפלים יחד בקבוצה כמה חולי נפש, וכל אחד מספר את סיפורו האישי, וביחד מנסים לעזור לו, או שזה גופא הרפואה, שכל משתתף שומע שגם אחרים נפגעו בדברים דומים לו ובזה הוא נרגע, ולפעמים טיפול זה עוזר יותר, מאשר טיפול יחידי. ודבר זה יש לעיין טובא אם יש היתיר בזה, ומצאתי

שבקובץ ווי העמודים (חלק נ"ה, סי' י"ג, שאלה ט') דן קצת בזה, וכתב שצריך עיון רב מתי זה מביא תועלת ואפשר להתיר זאת. וצ"ע למעשה.

בענין סיפור לשון הרע על עצמו

שאלה: האם יש איסור לספר לשון הרע על עצמו?

תשובה: האחרונים דייקו מדברי הח"ח (הל' לה"ר כלל א' סעיף ט'), דעכ"פ נשמע, שעל עצמו מותר לספר לשון הרע, ואין בו משום איסור לה"ר. ויש מקשים מכאן מהמעשה המובא (בס' תנועת המוסר עמ' 103, ועוד מקומות) שהח"ח אמר שהלה למדו שאסור לדבר לה"ר על עצמו. ובס' חוט שני (עמ' ש"ג) מיישב, שבאותו מעשה השומע לא ידע שהח"ח הי' מדבר על עצמו, ולכן הח"ח הי' מכשילו באיסור שמיעת לה"ר, וזה הי' כוונת הח"ח.

ובביאור הלכה זו שאין איסור לה"ר לספר על עצמו יש לבאר בתרי אנפי. יתכן לבאר שהוא משום שהוא מוחל את עצמו ומשו"ה אין בו משום לה"ר. אמנם זה תלוי במח' אם מותר לומר עליו לה"ר כשמחל אותך והיתיר לך לומר עליו דברי גנאי, עיין שאלה בענין מי שהתיר לך לספר עליו לשון הרע. עוד יתכן לבאר, שעל עצמו לא הוי כלל חפצא דאיסור לה"ר, ואי"צ להגיע כלל לדין מחילה להפקיעו מאיסור לה"ר. וכצד שני זה, ביאר הגרא"י קוק שליט"א (מובא בקובץ מרפא לשון ח"ח עמ' קע"ו).

אמנם יש להעיר, שמ"מ אינו מן הנכון לספר גנאי על עצמו, אע"פ שאינו איסור לה"ר, שהרי מצינו בתפא"י (פאה פ"ח מ"ט אות נ"א) שכתב שאדם העושה עצמו כחיגר או כסומא הוא ממעט בזה כבוד שמים, ועל פי זה כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א (מובא בארחות חיים על ח"ח עמ' קכ"ב) דה"ה המספר גנאי על עצמו. וגם עיין בר"ח (פסחים ג:) שרב הרחיק תלמיד אחד משום שדיבר גנאי על עצמו.

בענין כתיבת Online Reviews

שאלה: האם מותר לי לכתוב Online Reviews, אודות חנות יהודי שהשירות היה מאוד גרוע?

תשובה: הח"ח (בהל' לה"ר כלל ב' סעיף ו' בבאר מים חיים) כתב, שאם אומר על אחד שאיננו בעל מלאכה כלל, הוא לה"ר גמורה, משום דמאמר כזה אם יתפרסם יכול לסבב לו היזק גדול. אמנם אם יודע באמת שהוא כן והוא מכויין לסלק בזה היזק מאחר, כגון שמכיר אחד שרוצה ליתן לו בגד לתפור, אז מותר. ונראה שכוונת הח"ח לומר, שאם מזהיר על ענין פרטי, שהפועל הזה אינו מאומן לעשות פעולה מיוחדת, ואומרו למי שעומד ליתן לו מלאכה כזו, שפיר דמי, אמנם אם אומר בכלליות שאותו פועל איננו בעל מלאכה, זהו ודאי שקר, ויכול לגרום היזק יותר מן הראוי, שהרי ודאי הוא יכול לעשות איזה דברים, ולכן אין ראוי לומר עליו שאיננו בעל מלאכה כלל, ועוד שהרבה מן השומעים לאו דוקא צריכים למלאכתו כלל, ואצלם הוי סתם דברי בזיון.

ונלענ"ד, שמכאן נלמד לענין Online Reviews, שהרבה מן הכותבים אינם יודעים אם האומן אינו ראוי כלל, רק מקרה אחד אירע להם, ואעפ"כ כותבין נוסח שהאומן או המוכר אינו ראוי כלל, ועוד, שכוללים הרבה ענינים יחד, אע"פ שאירוע שלהם הי' ענין אחד, והכותבים כותבים באופן כללי שהוא אינו ראוי, ואולי רק הי' אינו ראוי לאותו ענין, אבל לשאר כל הדברים הוא ראוי, ועוד הרבה דברים תלוי לפי השגות של אותו איש והקורא יבין אחרת, ועוד, מי יאמר שכל הקוראים הם עומדים לקנות אצלו שיהא מותר לפרסם להם דברים כאלו, ועוד, הדברים שכותבים באיטרנט מונחים שם זמן ארוך, ואולי כבר תיקן עצמו ועכשיו הוא ראוי והגון, ומכל הלין נראה שראוי להתרחק מלכתוב דברים כאלו הנקראים Online Reviews.

אמנם שמעתי מר' דניאל א. קליינמאן שליט"א ששמע מאת הגאון ר' שמואל קמנצקי שליט"א שאם מישהו הסכים שיהא יכולת לכל אדם לכתוב עליו Online Review, כגון שזהו אחד מהתנאים להשתמש באותו אתר של אינטרנט, א"כ אין איסור לכתוב עליו Online Review, ובלבד שיכתוב רק את האמת בלא הגזמה ולא יתכוין לגנותו רק לתועלת.

בענין לחקות תנועותיו או קולו של אדם

שאלה: האם מותר לחקות תנועותיו או קולו של אדם, לשם "גילוי כשרונות חיקוי", וגם יודע שלא יגרום לו בזיון?

תשובה: מובא בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל, שאע"פ שמעיקר הדין אינו אסור, מ"מ, אין זה הנהגה ראוי'.

בענין מי שהתיר לך לספר עליו לשון הרע

שאלה: מי שהתיר לי לספר עליו לשון הרע האם מותר לי לספר עליו לשון הרע?

תשובה: הנה איתא בס' עלינו לשבח (דברים ח"א, עמ' תקס"ח, ועיין עוד חשוקי חמד סנהדרין דף לא.) בשם חמיו הגאון ר' י. ש. אלישיב זצ"ל דלא מועיל מחילה לספר עליו לה"ר כשהוא באמת צער הגוף, שהרי מצינו בהרבה מקומות דלא מועיל מחילה על צער הגוף. גם בס' משפטי בני אדם (ח"ב עמ' רכ"א) כתב שבלה"ר שיש באמת בושה לאדם לא מהני מחילה להתיר, אבל בדברים של שלילת המעלות וכדומה, מועיל רשות להתיר. ונלענ"ד, להביא רא' לדבריו דלא מהני מחילה בדבר של בושה, ומשום שצער הגוף לא ניתן למחילה, מדברי שו"ת הריב"ש (סי' תפ"ז) שכתב דלא מועיל רשות מה שחבירו מתירו להכותו או לצערו, ואפי' להתנות שיהא לו כנושה, לא מהני מה שמתירו.

ונלענ"ד לבאר עוד, שיש לחלק בין ג' סוגי לה"ר, א] בלה"ר של היזק ממון, מהני רשות, ב] בלה"ר שאינו בושה ממש, רק שיתכן שמקפיד או מצטער קצת, כמו שלילת המעלות, מהני נמי רשות, אבל ג] דבר שהוא באמת צער או בזיון, לא מהני רשות להתירו. וכל זה כשנתן רשות להדיא, אבל באופן שלא נתן רשות להדיא, רק שלפי מה שרואים נראה שאינו מקפיד, כתב הח"ח (כלל ח' סעיף א') שאין היתר כלל.

בענין אם מותר למנהלת להגיד שהמשודכת נתארסה כבר

שאלה: מנהלת שנשאלה בביורוי דברים בענין אחד מן המלמדות שהיא פנויה העובדת אצלה בבית ספר המתנהלת תחתיה, והיא יודעת שהמלמדת נתארסה פעם ונתבטל השידוך, האם עליה להודיע לשואל מזה?

תשובה: בדרך כלל אין לה להודיע את זה לשואל, שהרי השואל ששואל אותה, מן הסתם בא לשאול אותה לדעת הנהגותיה של המלמדת בתור מלמדת תוך בית הספר, ומה שנתארסה מלפנים, אינה שייכת כלל לעבודתה שבבית הספר, וגם אין לה לחשוש כלל שבהימנעות מידע זה תגרום להפסד של גדר "לא תעמוד על דם רעך", שהרי בדרך כלל דברים כאלו ידועים, וכמעט מן הנמנע שיגיעו לפגישה שניה והצד השני לא יודע מידע זה, ועוד, שבהרבה מן המקרים, בכלל אין בה חסרון מצידה במה שנתבטלה השידוך, ובצירוף עם הנ"ל, וודאי שאין לחשוש שזהו בגדר של "לא תעמוד".

אמנם, אם היא מכירה את השואל, ויודעת שהם ודאי לא יתרוצו בשידוך כזה, יכולה היא להודיע. גם, אם השואל היא קרובה של המנהלת, או חברתה של המנהלת שהיא מאוד מקושרת איתה, ויודעת המנהלת שאם ישמע השואל את זה אחרי כן מאחר, יתרעמו עליה שלא הגידה, יכולה להגיד.

בענין להשיב סיבת סירוב על שידוך לשדכן

שאלה: מי שהציע לו שדכן שידוך, ולמעשה הוא רוצה לדחות השידוך, והשדכן שואל אותו מהו טעמו, האם מותר להשיב הטעמים אמיתיים שלו למה הוא דוחה את השידוך?

תשובה: אף שהתברר לו חסרונות במדוברת ואצלו החסרונות הן משמועיתיים, מכל מקום אסור לו לגלות חסרונות אלו לשדכן, דאולי בגלל מידע זה ירד ערכו של המדוברת אצל השדכן וימנע מלהציע אותה לשאר בחורים אשר חסרונות האלו לא יפריע להם, והרי אין דיעות בני אדם שוות. אמנם לפעמים מותר כן להגיד החסרונות לשדכן, והוא באחד משני האופנים דלהלן.

ראשית, כאשר הבחור יכול לראות שיש איזה סיכוי שהשידוך באמת מתאים לו, ואולי מה ששמע על המדוברת היה מכשול צדדי או מקרי, או אולי שדכן מוכשר ומנוסה בחכמה שלו יכול לבאר שבאמת השידוך מתאים בשבילו על אף שיש דברים שנראים לו כחסרונות עצומים.

שנית, אף על פי שאסור לספר בגנות המדוברת שהוא דוחה, למרות שיש לו כוונה לתועלת, מכל מקום הוא יכול להסביר ולהגדיר היטב את המעלות ואת התכונות שהוא כן מחפש, למרות שהשדכן יבין שדבריו מבוססים על חסרונות שמצא בפגישות או על ידי בירורים, מכיון שכוונתו לתועלת עצמו כדי שהשדכן יכיר אותו ואת צרכיו יותר טוב. (חוט שני עמ' שע"א). ולכן, במקרים כאלו יש לספר באופן כזה, אני צריך מישהו שהוא יותר למדן, או יותר חברתי, או שהאב הוא יותר קל ונעים, וכדו'.

ובדברים כאלו שייך המאמר כל ערום יעשה בדעת, שדברים כאלו צריכים שיקול בכל מקרה לעצמו.

בענין גילוי סוד לשואל לצורך שידוכין

שאלה: מי ששואלים אותו לצורך שידוכים אודות חבר או תלמיד והוא מכיר שהמדובר יש לו חולי רציני שאינו ידוע להמון, והוא עצמו אינו יודע מזה רק על ידי מה שנמסר לו בסוד, האם עליו להגיד את החולי לשואל?

תשובה: אף שמותר להגיד חסרונות על מדובר כשנשאל עליו והוא מקיים כל התנאים של תועלת, מכל מקום אין היתר לגלות סוד, ואפילו שאלו אותו בפירוש אודות מצב הבריאות של המדובר אסור לו להגיד, אבל מכל מקום לא ישקר שבוודאי הוא בריא, אלא יענה שהוא אינו רופא שלו לדעת מצב בריאותו [כלומר, אין דבר הידוע לכל, ואם אתה חושש שיש חולי שאינו ידוע ואתם רוצים לדעת לפני שנכנסים לשידוך, צריכים לשאול הצד השני בעצמו ואם לאו להמתין עד הזמן הראוי להם להגיד]. ולענין האמור, האיסור גילוי סוד הוא חמור יותר מאיסור סיפור לשון הרע, ורק במקרים שהיא בגדר של "לא תעמוד" מותר לו להעביר מידע כזה. וכדי שיהא בגדר של "לא תעמוד" צריך שיתקיים התנאים דלהלן.

ראשית, צריך להיות שיהא חולי רציני שבאמת יגרום צער גדול לצד השני, [וגדר של צער גדול, זה עצמו טעון שיקול מה נכלל בגדר דברים כאלו ואין כאן מקומו].

שנית, רק אם המדובר לא יגלה בעצמו את החסרון בזמן הראוי לגלות נחשב כצורך של "לא תעמוד". ובכל מקרים שיש לסמוך שהמדובר יגיד בעצמו בזמן הראוי אסור לגלות לשואל. ולכן יש עיצה לשאול המדובר אם הוא יגיד דברים האלו בזמן הראוי, ואם תראה שיש לו אחריות וקיבל פסק מתי להגיד החסרון, אסור לך לעבור על הסוד.

בענין להגיד שמישהו הוא נכד של גר או גיורת

שאלה: נשאלתי אודות הורים של מדוברת לענין שידוכים, והנני מכירם שאחד מן ההורים הם בני גרים מה לי לענות?

תשובה: הנה איתא בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב, סי' תרכ"ג) שנשאל אודות מקרה, שאמה של המדוברת היתה גיורת, וגם האב הי' יהודי כשר, וגם המדוברת נתגדלה וקיבלה חינוכה כבת ישראל, וכתב שאין שום סיבה לעכב השידוך, וכ"ש שלא לבטלו משהי', ובאלו וכיוצא בהם, הקב"ה אוהב גר לתת לו לחם ושמלה, וה"ה ברוחניות, שיראו דורות צדיקים, ורק אם היא בעצמה קיבלה חינוכה כגוי', או ההורים לא נטהרו מזוהמת עכו"ם כשחונכה, ראוי לחוש ולבדוק. ועל פי דבריו נראה בנדונינו נמי, שאם לא שאלו בפירוש על זה, וגם אינו ידוע לו שמקפידים מאוד בדוקא על זה, אין לו להגיד זאת מעצמו.

בענין הגדת חסרונות לא עצומים לענין שידוכים

שאלה: שואל לעניני שידוכים, ששואל אודות חסרונות לא עצומים, האם להגיד לו?

תשובה: הפוסקים ביארו, שיש מצבים שיש לגלות גם חסרונות שאינן עצומים. והוא, [א] אם היא חסרון גדול, יגלה גם אם נשאל באופן כללי, כגון, שהיא בגדר שיש להמיועד חסרון שיגרום לצד השני עגמת נפש,

אבל אחר זמן ילמדו איך לחיות עם זה, וישלימו שאלו החיים, ב] שיש לספר חסרון קטן בעל משמעות, אם נשאל אודות אותו ענין. ועל פי זה, איתא בס' מידע לשידוכים (עמ' קפ"א) שאם שואלים אותו אודות המשפחה, וידוע למשיב שהורים מתערבים ומפריעים בחיי ילדיהם הנשואים, מותר להשיב מה שידוע. אמנם, יש ליזהר לא להיגרר אחרי שמועות, והרבה פעמים, רק מי שמאוד קרוב למשפחה יכול לדעת את פרטי הדברים לאמיתתם.

בענין הכנה איך לענות לשואלים על עניני שידוכים

שאלה: כדי לענות כראוי וכהלכה אודות מדובר לשידוכין עולה זמן וכחות הנפש לשער ולברר מה להגיד או איך להגיד, האם מותר לי להשיב שפשוט אינני מכירו היטב כדי לדחות כל הדבר מעלי?

תשובה: מובא בספר אשרי האיש (פרק ל'), שמרן הגאון ר' יוסף ש. אלישיב זצ"ל אמר שאסור לענות כן כאשר אתה באמת מכיר האדם, והנך רק מתעצל בדבר, משום שזהו איסור שקר.

אמנם, יש להעיר, שמצינו במקום אחד (ציורים סעיף א' בבאר מים חיים), שהח"ח כתב שמותר לומר אינני מכיר האדם כדי להסתלק מלענות כלום, והוא, בציוור שיש ספק להלכה מה לענות, ולכן שב ואל תעשה עדיך, ובכה"ג שפיר מותר לומר שקר כדי להסתלק מכיון שכן הדין עליו להסתלק.

בענין עיצות מה להשיב לשואל בענין שידוכים

שאלה: מה לי לעשות אם מישהו שואל אותי אודות חבר לצורך שידוכים ואין לי מספיק זמן לחשוב מה ואיך לענות, וגם עוד לא שאלתי פוסק מה מותר לי להגיד, מהו ההנהגה הראויה?

תשובה: זהו שאלה מאוד יסודי, שהרי כל אחד חייב להיות מזומן מה להשיב אם ישאלהו מישהו אודות חבריו, והרי הרבה נכשלו וענו שלא כהוגן בשביל שלא היו מוכנים לכך, ולהגיד מידע לשידוכים, דורשת זמן מה של מחשבה, כדי ליזהר לענות בלי לעבור על איסורי לה"ר. וזהו אחד מן הדברים חשובים בשמירת הלשון להיות מוכן לכל מצבים הבאים פתאום.

ויש יועצים להרגיל עצמך, שכששואלים אותך "אתה מכיר את פלוני?" שיש להשיב, "אני לא מכיר אותו כ"כ", שהרי אם תשיב "כן, אני מכיר אותו" ואח"כ, כדי להסתיר דברים, תשיב על שאלות פרטיות "אני לא יודע את זה", "וגם זה אני לא יודע", הרי כבר עוררת חשד אצל השואל שאתה מסתיר משהו, (ס' מידע לשידוכים, עמ' ס"ג).

עוד עיצה, שתרגיל עצמך כל פעם, שמיד כשאתה שומע השם של המדובר, תגיד שבחים. ודרך אגב, ראוי להדגיש, שצריך לענות בצורת התפעלות, כמו "בחור מצויין" או "בחורה מיוחדת", שאם אתה עונה בלי התפעלות, עלול להשאיר רושם שיש חסרון מוסתר. וכשאתה מכיר חסרונות שיש לך ספק עליהם, אם ראויים שתגלה אותם, או איך לגלותם, אז, אחרי הנ"ל, תגיד "תעמוד אתי בקשר, כי מסתמא אזכור עוד פרטים." ובדרך הזה, אין אתה נבהל להשיב, אלא יש לך זמן לחשוב או לשאול שאלות אצל מורה דרך, אם לגלות, או איך לגלות, את החסרונות (ס' מידע לשידוכים, עמ' ס'-ס"א).

גם, אם עוד לא ענית על דרישת שידוכים בחיך, אתה יכול להגיד את זה, שמעולם לא עשית דבר כזה, ואתה רוצה להתחשב עם עצמך איך להגיש לשאלות כאלו.

גם יש לדעת, שהרבה אנשים לא עונים לשאלות אם הם לא מוזכרים על רשימת resume, ואם הם כבר הסכימו להיות על resume, וודאי שכבר חשבו מה לענות, ושאלו רב מוסמך כל השאלות הלכה השייכים לדרישת שידוכים של זה.

בענין להגיד שהמשודכת היא בת גרים

שאלה: מי שנשאל על אשה לענין שידוכים, והוא מכיר שהאשה היא בת גרים האם יש להגיד את זה, אם לא נשאל בפירוש על פרט זה?

תשובה: כפשוטו, יש לספר אם אחד מההורים של המשודך או המשודכת, הם גרים. אמנם למעשה אינו פשוט לגמרי, ויש לשאול מוראה הוראה מובהק, משום שלפעמים המשפחה אינה מקפדת כלל על דברים כאלו, ובכה"ג מסתבר שאסור לו לגלות. ולאידך גיסא, יש משפחות שמקפידות מאוד בענינים אלו, ובכה"ג נראה פשוט שיש לגלות. אמנם,

באופן שהמשודכת היא עצמה גיורת, או ששני הוריה הן גרים, או אפי' שאינם גרים אבל הן ממשפחת גרים, שאין אחד מן הצדדים מי שנולד גם מצד ישראל (ר"ל שאין אפי' אחד מן הצדדים שהוא ישראל מיוחס לאבות הקדושים), או שנולדה מגוי שבא על ישראלית, והמשודך הוא כהן, יש חיוב גמור לגלות.

בענין לספר שהמשודכת היא בעלת תשובה

שאלה: מי שנשאל על אשה לענין שידוכים, והוא מכיר שהאשה היא בעלת תשובה האם יש להגיד את זה, אם לא נשאל בפירוש על פרט זו?

תשובה: יש ג' צדדים לומר שיש לספר לענין שידוכים על מישהו שהוא בעל תשובה, או מבניהם, וחלוקים הם בדיניהם. אם המשודך או המשודכת חזרו בתשובה כשהיו מבוגרים, יש אולי סיבה לגלות משום שיתכן שלפני כן חטאו בעניני אישות. ואם היו המשודך או המשודכת צעירים כשחזרו בתשובה, יש אולי סיבה לגלות, משום שנתגדלו בסביבה טמאה, ויתכן שנשאר הרושם עליהם. ובמקרה שנתחנכו בקדושה, יש אולי סיבה לגלות, משום שמ"מ נולדו ע"י ביאת נידה, שעושה בהם פגם.

גם, לפעמים יש משפחות שאינם מקפידים על דברים כאלו, ואז נראה שאסור לגלות להם ענינים כאלו. ולאידך גיסא, יש משפחות שמקפידות מאוד בענינים אלו, ובכה"ג נראה פשוט שיש לגלות.

והנך רואה שצריך הדיין לשקול כל מקרה לעצמו בענין כזה, ולכן יש לשאול מורה הוראה מובהק.

ובאופן שהמשודכת עצמה נתקרבה ליהדות כשהיתה מבוגרת, והמשודך כהן, יש חיוב גמור לספר.

בענין גילוי חסרונות לא עצומים לצורך שידוכים

שאלה: האם מותר לי לגלות לשואל לעניני שידוכים חסרונות לא משמועיתים?

תשובה: חסרונות קטנים שאינן חשובות לענין שידוך, ואינן נוגע כלל להצלחת חיי נישואין, (למשל שמבקשים אם אוכל הרבה או מעט, או האם הולך מזה

ברחוב, וכדו'), אין לגלות אם לא שהשואל דורש במיוחד על אותו דבר. ואפי' באופן שדורש עליו, אין חיוב להגיד לו, ואם רוצה להיטיב עם השואל יגלה, ואם רצונו להטיב עם המדובר יכול לומר שאינו יודע (חוט שני עמ' שע"א). ולפעמים זה טובת השואל, לא לענות על חקירות כאלו, וכגון שהצעה הנכוחית היא מהטובות ביותר שניתן לצפות שיוכל להשיג. ויש הורים שמתוך חוסר-נסיונם שמים דגש על פרטים לא חשובים, וחסד גדול הוא, להדריך אותם לאיזה דברים כדאי לשים דגש.

ואם נשאל על דבר חיצוני, שאפשר לכל אדם לראות בעצמו, כגון על מראה חיצוני, האם נראה חלוש, או נמוך, או שמן, וכדומה, איתא בקובץ מבקשי תורה, (על פי פסקי הגאון ר' י. פישר זצ"ל, קובץ כ"ד, עמ' קל"ו) שמותר לענות לו ולתאר את הדבר כמו שהוא, שהרי יכול לראות בעצמו, (וזה כאילו נתן לו תמונה), אלא שלא יוסיף להגדיר זאת, אם זה יפה או לא, שזה תלוי בטעמו של כל אחד ואחד.

מילואים

בענין תשובה על חטאים שבין אדם לחבירו

ענף א'

במדרש (ילקוט תהלים כ"ה) איתא: שאלו לחכמה, חוטא מה ענשו, אמרה: "חטאים תרדף רעה". שאלו לנבואה, חוטא מה ענשו, אמרה: "הנפש החוטאת תמות". שאלו לתורה, חוטא מה ענשו, אמרה: "יביא אשם ויתכפר". שאלו להקב"ה, חוטא מה ענשו, אמר: "יעשה תשובה ויתכפר". הדא הוא דכתיב: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך", עד כאן. וכעין זה איתא בירושלמי מכות (ב', ו').

וזה בעצמו טעון ביאור, דאם היושר הוא שימות החוטא מיד שחטא, שהרי כך אמרה החכמה והנבואה, איך נקרא טוב וישר מה שהקב"ה אומר שיעשה תשובה ויתכפר?

אמנם הביאור הוא כמו שמצינו בס' מסילת ישרים (פ"ד), וז"ל:

ואם תאמר, אם כן, מדת הרחמים למה היא עומדת, כיון שעל כל פנים צריך לדקדק בדין על כל דבר? התשובה, ודאי, מדת הרחמים היא קיומו של עולם, שלא היה עומד זולתו כלל וכלל. ואף על פי כן אין מדת הדין לוקה, וזה, כי לפי שורת הדין ממש, היה ראוי שהחוטא יענש מיד תיכף לחטאו בלי המתנה כלל, וגם שהעונש עצמו יהיה בחרון אף, כראוי למי שממרה פי הבורא יתברך שמו, ושלא יהיה תיקון לחטא כלל, כי הנה באמת, איך יתקן האדם את אשר עיות והחטא כבר נעשה? הרי שרצח האדם את חברו, הרי שנאף, איך יוכל לתקן הדבר הזה? היוכל להסיר המעשה העשוי מן המציאות. אמנם, מדת הרחמים היא הנותנת הפך השלשה דברים שזכרנו: דהיינו, שיתן זמן לחוטא ולא יחד מן הארץ מיד כשחטא, ושהעונש עצמו לא יהיה עד לכלה, ושהתשובה תנתן לחוטאים בחסד גמור, שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה, דהיינו, שבהיות השב מכיר את חטאו ומודה בו ומתבונן על רעתו ושב ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא כחרטת הנדר ממש שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא ומצטער

בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מרצונו, יחשב לו כעקירת הנדר ומתכפר לו. והוא מה שאמר הכתוב (ישעיהו ז, ז) וסר עונך וחסאתך תכפר, שהעון סר ממש מהמציאות ונעקר במה שעכשיו מצטער ומתנחם על מה שהיה למפרע, עכ"ל.

הרי, שלפי מידת הדין באמת אין מקום לתשובה וכפרה, אלא מיד שהאדם חוטא יש לו למות, ואפילו חטא רק פעם אחת, ואפילו בשוגג, ושלא יועיל לו תשובה כלל, ורק על פי מידת הרחמים מועיל תשובה, ויש חילוק בין שוגג למזיד, ויש גם אריכת אפים.

והאמת הוא שכן מצינו בבני נח, שבאמת לא ניתן להם כל כך רחמים כמו לישראל, ובאמת יש להם חיוב מיתה על כל אחד מז' עבירות שלהם, וגם נענשים אפילו חטאו בשוגג, וגם לא מועיל להם תשובה.

אמנם, גם בישראל שניתן לנו מתנות אלו של תשובה וכפרה ע"י מדת הרחמים, עדיין יש גדרים וכללים, וכשאינו בכלל גדרי התשובה והכפרה, אין החטא נמחל ונמחק. ונחוץ מאוד לדעת גדרי התשובה והכפרה.

והאמת הוא, שחוץ מזה, שהחוטא ראוי ליענש, גם נשתנה מציאותו, שלפני החטא הרי הוא עומד בחזקת ישראל כשר, אבל אחרי החטא, לפעמים הוא נקרא רשע. למשל, מי שחילל שבת במזיד, ואפילו פעם אחת, מיקרי רשע, ופסול לעדות ולשחיטה ולעוד דברים. ועד שהוא ידוע לנו שהכשיר עצמו, נשאר הוא בחזקת רשע. ודינים אלו של מתי נקרא רשע, ומתי נעתק ממנו שם זה, נמי יש לו כללים וגדרים לעצמן.

והנה, לענין חזקת רשע אמרי' שמכיון שהרהר תשובה בלבו שוב הוי צדיק וכדאיתא במס' קידושין (דף מט:): ונפסק כן בשו"ע אבה"ע (סי' ל"ח סעיף ל"א) על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר תשובה בלבו, וכתב שם הבאר היטב וז"ל אעפ"י שאנו רואין הגזילה עדיין בידו ולא מיקרי בעל תשובה עד שישליך השרץ מידו מ"מ כיון שהסכים בדעתו להשיב נקרא ג"כ צדיק ומידי ספק לא נפקא. וכן אמרינן לעדי הגט להרהר תשובה בליבם, הרי שעי"ז נעתק ממנו שם רשע.

הרי שאע"פ שלענין קבלת עדות ממי שהועד עליו שחטא, אין סומכין עליו עד שיהא ידוע לנו שבאמת הרהר תשובה, מ"מ כל שלפי האמת הרהר תשובה, שוב הוי עד כשר.

ומ"מ, ע"י תשובה של הרהור עדין לא גמר את התשובה, שהרי התורה ציוה להתודות בפה, והיינו, שאינו מספיק בהרהור תשובה בלב לבד אלא חייב נמי להתודות בפיו, והחינוך (מצוה ס"ד) ביאר הטעם שהצריכה התורה לזה, וז"ל, משרשי המצוה לפי שבהודאת העון בפה תתגלה מחשבת החוטא ודעתו שהוא מאמין באמת כי גלוי וידוע לפני הק-ל ברוך הוא כל מעשהו ולא יעשה עין רואה כאינו רואה, גם מתוך הזכרת החטא בפרט ובהתנחמו עליו יזהר ממנו יותר פעם אחרת וכו', עיי"ש.

אמנם, אע"פ שיש מצוה להתודות, מ"מ, היינו יכולים לומר שנגמר כפרת התשובה ע"י הרהור תשובה לבד, וכמו שמצינו שכבר נעשה צדיק, רק שצריך עדיין לקיים חיובו ולהתודות, ועל זה מצינו במנחת חינוך (שם) שהוכיח מהרמב"ם שלא נתכפר כלל ע"י תשובתו עד שמתודה נמי, וגם שהודוי צריך להיות בפיו, וכנ"ל.

הנה איתא במס' ב"ק (פ"ט מ"ב) שהגוזל מן הגר וכפר ונשבע לשקר, ושוב הודה, ואחרי כן מת הגר בלא יורשים, הרי הוא חייב ליתן הקרן וחומש לכהנים, וגם להביא אשם, ואם הביא אשמו קודם שנתן הגזל לכהנים, צריך להביא אשמו פעם שנית. הרי, שאם הביא אשמו לפני החזרת הגזל, נחשב האשם כלו כלום. הרי שיש בזה סדר איך להתכפר.

והשתא יש לדון מהו הדין לענין כל עוונות שבין אדם לחבירו, שהדין הוא שצריך לפייס חבירו וגם לעשות תשובה על עונו שבין אדם למקום, האם יש בזה סדר מה לעשות קודם ומה מאוחר, וגם יש להסתפק שאפילו יש דין סדר, האם הסדר מעכב.

וכד מעיינין בזה, לפי פשטות הדברים נראה שיש סתירה בענין זה בדברי רבינו יונה בשע"ת.

דהנה בשער ד' (אות י"ח) כתב וז"ל ואמרו רבותינו זכרונם לברכה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר. עברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו. לכן מי שגזל את חברו. ישיב את הגזלה ואחרי כן יתודה. ואם התודה תחילה. לא עלה לו הודוי. כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בענין הגוזל והנשבע לשקר. שהוא חייב לשלם קרן וחומש ולהביא אשם. שהמביא גזלו עד שלא הביא אשמו - יצא. אשמו עד שלא הביא גזלו - לא יצא. שנאמר בענין גזל הגר שאין לו יורשין ונותן התשלומין לכהן (במדבר ה) האשם המושב לה' לכהן

מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו. פירושו - האשם הנזכר במקרא הזה הוא על התשלומין. מלשון (שם) ונתן לאשר אשם לו. והוא מביא התשלומין מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו אחרי כן, עכ"ל. הרי שס"ל שאם לא פייס חברו תחילה, צריך להתודות עוד פעם.

אמנם, בשער א' (אותיות מ"ד ומ"ה) כתב וז"ל העיקר הט"ז תיקון המעוות באשר יוכל לתקן. כענין שנאמר (יונה ג) וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה. ונאמר (שם) וישבו איש מדרכו הרע ומן החמס אשר בכפיהם. כי בדברים שבין אדם לחבירו כמו הגזל והחמס. לא יתכפר עונו עד אשר ישיב את הגזלה. וכן אם ציער את חברו והציק לו. או הלבין פניו. או סיפר עליו לשון הרע. אין לו כפרה עד שיבקש ממנו מחילה. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה כי אף על פי שנתן לו דמי בושתו ודמי צער ההכאה. אין צער הבושה וההכאה נמחל לו עד שיבקש ממנו [מחילה] שנאמר (בראשית כ) ועתה השבת אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחייה. מ"ה. וראוי לבעל התשובה לעשות כן קודם הוידוי כדי שיתרצה בוידויו. ודוד המלך עליו השלום בעת התשובה כן עשה קודם הוידוי. שנאמר (תהלים נא) לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי. למען תצדק בדברך תזכה בשפטך. פירוש לך לבדך אני נחשב חטא ואינני צריך זולתי למחילתך. ואם חטאתי לאיש כבר בקשתי מחילה ממנו. וכפרתי פניו, עכ"ל. הרי שרק ראוי הוא לפייס חברו קודם שמתודה, וצ"ע, ועיין בהערה.

אמנם, בחי"א (כלל קמ"ג) כתב דברים ברורים שאם לא פייס חברו קודם וידויו, צריך להתודות עוד פעם, משום שהסדר מעכב בכל עוונות שבין אדם לחבירו, ולכאן כן הוא ההלכה.

מיהו, יש לעיין מהו הטעם לדין סדר זה, האם משום שיש דיני סדר כמו בהרבה מצות שיש דיני סדר, ואין הטעם ידוע לנו, או משום שכל שמתודה לפני הפיוס הריהו כטובל ושרץ בידו, משום שודאי לא נתחרט באמת, דאילו כן הי' מפייס את חברו, ווידוי כזה לאו כלום הוא.

ולכאן יש להוכיח כצד השני הזה מדברי היפה ללב, (מוזב באלף המגן הנדפס על המטה אפרים, סי' תר"ו, אות ג') שכתב וז"ל ואם חברו שחטא לו אינו בעיר וקיבל עליו בלבו לפייסו כדבעי, אז מכפר לו יוה"כ, עכ"ל. הרי שהדין שצריך לפייס קודם הוא משום דאל"כ הוי כטובל ושרץ בידו, ולכן אם באמת בדעתו לפייסו סגי, ואף שדבריו הן לענין כפרת יוה"כ, מ"מ נראה שהדברים שוים.

ענף ב'

הנה איתא במשנה מס' יומא (פה:) תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יוה"כ ויכפר, וביאר שם רב יהודה בגמרא דלא בכל לאוין קאמר המשנה שתשובה לבד מכפרת, אלא דוקא לאוין הניתק לעשה התשובה לבד מכפרת. עוד איתא שם (פו.) שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבע' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנאמר שובו בנים שובבים עבר על לא תעשה ועשה תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם אבל מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. הרי שלפי ר' ישמעאל על כל לאוין אינו מתכפר בתשובה לבד, אלא צריך יוה"כ ג"כ. ועיין עוד תוס' מס' חגיגה (דף ה. ד"ה הא) שכתבו שיש עוד ברייתא שם בסוגיא דיומא שסובר שכל לאוין מתכפרין ע"י תשובה לבד.

ויתכן לומר שלמ"ד שעל ל"ת הניתק לעשה תשובה לבד מכפרת, הוא הדין כל הלאוין שאין לוקין עליהן, כמו לאו הניתן להשבון או לאו שאין בו מעשה, תשובה לבד מכפרת, וכן מצדד המנחת חינוך (מצוה שס"ד אות ט"ו).

והנה רוב עבירות שבין אדם לחבירו (כגון אונאת דברים, והלבנת פנים, ולה"ר, והלנת שכר שכיר, וגזל, ועוד) אין עליהם חיוב מלקות, וא"כ תלוי בהנ"ל אם נתלה כפרתן ביוה"כ או שע"י תשובה לבד מתכפר.

והנה הרמב"ם (פ"א ה"ד מהל' תשובה) פסק כרבי ישמעאל הנ"ל שכל לאוין אינן מתכפרין רק עם יוה"כ, וא"כ גם עבירות שבין אדם לחבירו בכלל, ונראה שהעיקר להלכה היא כדעת הרמב"ם הנ"ל, והשתא, לפי מה שביארנו לעיל, שיש דיעות שצריך מתחילה לפייס קודם הוידוי, והסדר מעכב, נמצא שאם עבר על לאו שבין אדם לחבירו, ומשתהה מלפייס עד אחרי יוה"כ, יצטרך להמתין עד יוה"כ הבאה להגיע כפרתו.

ולפי דברינו, מי שהתעכב מלפייס חבירו עד אחר יוה"כ, הרי הפסיד כפרת יוה"כ לעוונות אלו. אלא, שאם בדעתו לפייס חבירו אחרי יוה"כ, והי' אנוס

מה שלא פייס חבריו בשעת וידויו, יתכן לומר כדברי היפה ללב הנ"ל, שבכה"ג יכול להתודות קודם, ואז נתכפרה לו יוה"כ.

